

*Вікторія Вікторівна Білецька
аспірантка кафедри філософії,
Полтавський національний педагогічний університету
імені В.Г. Короленка*

РЕЛІГІЙНА КОМПОНЕНТА ФІЛОСОФСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ Т. МАСАРИКА У ПРАЦЯХ І. МІРЧУКА

Вагомий внесок у дослідження особливостей розвитку і становлення філософії слов'янських народів зробили філософи української діаспори. Серед них чільне місце належить мислителю, філософу слов'янської духовності Івану Мірчуку. Незважаючи на широкий світогляд та значний спектр наукових зацікавлень вченого, провідною темою його філософії було питання пошуку спільних засад і основ філософського мислення слов'янський народів (українського, чеського, польського тощо), визначення їх філософських проблем та формулювання перспектив. У контексті цього І. Мірчук досить часто вдавався до дедуктивного методу, аналізуючи спільні риси філософських потенцій окремих народів і на основі цього деталізував специфіку національних філософій. Особливу увагу мислитель звертав на окремих філософів як представників національного світогляду, які на своїх ідеалах виховували цілі покоління громадян. Серед таких мислителів можемо назвати ім'я І. Канта, Г. Сковороди, Т. Масарика, котрі своєю філософською творчістю відбивали специфіку об'єктивного духу свого народу.

Однією з найпомітніших постатей слов'янського світу ХХ століття І. Мірчук назвав президента Чехословацької республіки Т. Масарика. Мислитель звернув увагу на цю непересічну особистість, оскільки Т. Масарик був не лише видатним професором, педагогом та політиком, який підняв питання чеської державності на новий рівень у рамках європейської дипломатії, а в першу чергу мислителем та представником гармонійного поєднання чеської ментальності з усіма ознаками слов'янської психіки. Однією із таких ознак І. Мірчук називав релігійність філософічного мислення, що корінилася у вірі в безпосередній контакт земних і потойбічних сил, почутті братерства, що виявлялася у необмеженій любові до ближнього.

Метою даної розвідки є розкриття релігійного компоненту філософських поглядів Т. Масарика як виразника слов'янської духовності та чеського національного світогляду у працях І. Мірчука.

Досить часто Т. Масарика називали мислителем західного, а точніше німецького типу, що репрезентував раціоналістичний напрям філософської думки, якому були чужі усі ірраціональні елементи слов'янських мислителів [2, с. 343]. Заперечуючи подібні міркування І. Мірчук, вивчаючи філософські погляди Т. Масарика, особливу увагу почав звертати на ті

елементи світогляду чеського лідера, що пов'язували його з духовним життям слов'янського світу. Ця проблематика знайшла своє вираження у праці І. Мірчука «Філософські основи світогляду Масарика» [1], що була видана у 1925 р. Логічним її продовженням стала наступна філософська студія «Філософ Масарик» [2], що побачила світ у 1930 р. У них автор системно і послідовно проаналізував світоглядні основи філософії чеського мислителя, ставлячи акцент на нерозривному зв'язку його філософії з філософією духовного світу слов'ян.

Для того, щоб збагнути велич духу та оригінальність світоглядних поглядів Т. Масарика І. Мірчук наголосив на необхідності окреслити ідейні витоки та передумови формування філософії вченого. Загальновідомо, наголошує І. Мірчук, що основою інтелектуального життя людини є її філософія як спосіб зібрати усе, що відбувається у свідомості в один монолітний, повний і досконалий образ дійсності. Успішно виконавши це завдання життя людини вже не буде простою послідовністю епізодів і саме тоді вона буде мати мету свого життя. У межах філософії знаходяться питання про значення життя взагалі, про підстави існування людини, про мету її життя та людського роду загалом. Упродовж історії людства ці питання знаходили різні варіанти відповідей. Початок Нового часу характеризувався ворожнечею між релігією та філософією. Боротьба, на думку І. Мірчука велася нерівними силами, бо на стороні авторитету церкви виступали традиція, державний апарат, сотні тисяч віруючих, а на боці філософії та розуму знаходилися лише поодинокі особистості. Однак після тривалого протистояння сили розуму отримали переконливу перемогу. На цьому ґрунті почала формуватися філософія Р. Декарта, Б. Спінози, Ф. Бекона, спільною рисою філософії яких є беззаперечний авторитет інтелекту при розгляді світоглядних проблем. Але через певний час все відчутніше стала проявлятися криза розуму, зрозумілою стала неспроможність його охопити все багатство людської природи [1, с. 210-211]. І саме в такій атмосфері ХІХ ст., що почалося під девізом: «Ignoramus et ignorabimus» (лат. «не знаємо і не дізнаємось») і розпочала своє становлення філософська доктрина Т. Масарика.

З цих тенденцій бере початок тверде переконання мислителя, що людина — це не лише раціональна істота (*animal rationale*) і її діяльність не обмежується тільки розумовими функціями. Людина — це в першу чергу волюва, чуттєва особистість, діяльність якої спирається головню на мораль та релігію. Ця засаднича ідея найпершою привернула увагу І. Мірчука при вивченні творчості чеського лідера. Загалом Т. Масарик доволі скептично висловлювався про роль і значення інтелекту у житті людини. Він відзначав, що у своїй діяльності людина керується не лише раціональними, але й ірраціональними моментами, бо навіть наука не може цілком задовольнити людську зацікавленість, оскільки дає лише фрагментарне

знання про дійсність, тоді як наше серце, почуття, воля вимагають більшого. Тільки релігія, на думку Т. Масарика, дає повний погляд на світ. І. Мірчук зауважує, що саме релігійний елемент у філософській доктрині чеського мислителя заповнює ті порожні лакуни, що залишає наука [1, с. 212]. Релігію тут необхідно розуміти не як світоглядний рудимент, пережиток, а як джерело духовної екзистенції людини. Також варто зауважити, що важливе значення має не офіційна релігія, що на той час потонула у догмах, а «нова», «чиста» релігія. За висловом І. Мірчука «ціла філософія Т. Масарика полягає у прямованні до правдивої релігії, що є центральною духовною силою в житті, прагненням нового життя, нових і вищих життєвих цінностей» [2, с. 340]. Тому гармонійний розвиток людини вимагає не лише науки, мистецтва, літератури, філософії, політики, але також і релігії.

Однак І. Мірчук зауважує, що чеський мислитель повністю не заперечує значення інтелектуальної діяльності, а лише доповнює її релігійним компонентом. Саме ці два фактори формують світоглядну основу філософських поглядів Т. Масарика.

З акцентом на релігійному аспекті світогляду мислителя пов'язана ще одна особливість його філософії, що передбачає падання пріоритетності почуттєво-емоційним аспектам буття людини. Перевага емоційних елементів над раціональними визначена І. Мірчуком як характерна риса усіх слов'ян [2, с. 340]. Залишаючись вірним загальнослов'янському духові, Т. Масарик формує свій ідеал на християнській zasadі любові, яка прослідковується також у російських слов'янофілів та польських месіаністів. Любов до людства, що знайшла своє вираження в ідеалі гуманності, була характерною не лише для самого мислителя, а й для цілого визвольного руху чехів.

Усвідомлення переваги чуттєвих елементів у житті людини та зневіра у всемогутність розуму Т. Масарика пов'язується І. Мірчуком із несприйняттям абстрактного, відірваного від життя філософствування у бік питань його релігійного, соціального, політичного характеру. У тісному зв'язку з таким характером філософії чеського мислителя знаходиться прагнення постійного практичного втілення теоретичних міркувань і досягнення повної гармонії між теорією та практикою, що цілком відповідає духу слов'янського мислення. Саме у безпосередньому відношенні до життя полягає важливість та значення Т. Масарика як чеського та слов'янського філософа, а також його глибокий вплив на сучасне йому чеське громадянство [2, с. 342]. Ця особливість стилю філософських міркувань, позначена впливом слов'янської ментальності, дозволила І. Мірчуку провести паралелі між чеським мислителем та українським філософом Г. Сковородою [1, с. 220]. Наука для Г. Сковороди, як і для Т. Масарика, була лише теоретичним обґрунтуванням їх життєвого

ідеалу. Також в обох філософів прослідковуються такі риси, як цілеспрямованість у досягнення мети, практичне втілення теоретичних положень, здатність рішуче виступити проти традиційних, усталених догм. Усі ці характерні риси зробили з Т. Масарика не лише найвизначнішого чеського мислителя, але й перетворили його на одного з найпомітніших духовних провідників слов'янства.

Таким чином, саме релігійність стала світоглядною основою політичної, соціальної, економічної та культурної діяльності Т. Масарика. Його модернізм полягає у тому, що він висловлює свої переконання не зважаючи на пануючі настрої, і що єдиною метою його діяльності є правда та віра в «нову», «чисту» релігію, що стала основою для життя чеського суспільства. Філософія Т. Масарика, в основу якої покладено принцип любові, була теоретичним обґрунтуванням ідеалу гуманності, до якого повинен прямувати культурний розвиток людства.

Література

1. Мірчук І. Філософські основи світогляду Т.Масарика /І.Мірчук // Філософські студії [за ред. М.Шафовала і Р.Яремка]. — Мюнхен. — С. 207—224.
2. Мірчук І. Філософ Масарик /І.Мірчук // Філософські студії [за ред. М.Шафовала і Р.Яремка]. — Мюнхен. — С. 348—343.